

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Martiny Novopacké
„Úspěch ve vězeňských programech jako signál desistence“
předkládané v roce 2024 na Katedře sociologie FF UK v Praze

I. Stručná charakteristika práce

Autorka se v rámci své disertační práce zaměřila na problematiku programů zacházení ve věznicích (volí souhrnný název vězeňské programy) v kontextu desistence. Zabývá se úspěchem ve vězeňských programech a navrhuje rozšíření hodnocení jejich působení z prostého měření míry recidivy právě o perspektivu desistence, tedy opouštění kriminálního života jako dlouhodobého procesu. Klade si dále otázky, jaké faktory budou spojeny s úspěchem ve vězeňských programech, jak se tyto faktory objevují v praxi lektorů těchto programů (terapeutů, vychovatelů, vedoucích skupinové programy) a jaké jsou hlavní bariéry a příležitosti v práci s odsouzenými v ČR z pohledu desistenční perspektivy.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práci celkově hodnotím jako velice zdařilou, zaměřenou na aktuální téma, které pojednává sevřeně, srozumitelně a při tom bez přílišného redukcionismu. Získané poznatky jsou kvalitní, oceňuji volbu kombinované metodologie v přístupu k jejich zpracování. Umožňují autorce jít do hloubky zvoleného tématu a to se jí také daří.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Autorka vychází od pojednání vězeňských programů v pojetí dominantního rehabilitačního modelu a inovativního desistenčního modelu. Pozornost věnuje kritice vybraných stěžejních prvků rehabilitačního modelu, jako je jeho přílišné zaměření na recidivu jako na ukazatel účinnosti rehabilitace. Důraz na hledisko recidivy je jistě aktuálně značný, kromě skutečně zjištěné recidivy do 2, 3 let od propuštění je také užíváno měřítko rizika (predikce) recidivy na základě statických či dynamických faktorů (Jiříčka, 2015). Objevuje se také výhrada, že programy zacházení nezohledňují osobní snahu odsouzených o pozitivní změnu, chování během výkonu trestu, ani adaptaci na život ve vězení. Lze však doplnit dle Jiříčky (2015), že u odsouzených je hodnocena ve vztahu k aplikaci programů kromě jejich rizika také ovlivnitelnost, jejíž součástí je i motivace vězně ke změně. Sám Jiříčka však uvádí, že důsledná aplikace modelu hodnocení rizika a ovlivnitelnosti k rozdělení populace odsouzených do čtyř skupin pro vhodnější zacílení programu je v porovnání s aktuální praxí ideálním pojetím.

Charakterizován je desistenční model, soustředící se na proces upouštění od kriminality, autorka zahrnuje pojednání o tzv. signálu desistence, který zahrnuje určité činy a změny za účelem ukončení páčání trestné činnosti. Nabízí pohled na to, že desistenční model může být vnímán jako alternativa či jako komplementární ve vztahu k modelu rehabilitačnímu.

Ve druhé kapitole autorka pojednává charakteristiky teoretických přístupů k desistenci a ve větší míře se pak věnuje sociálně strukturní teorii a subjektivní aktérské teorii. I přes odlišný důraz obou teoretických proudů vyzdvihuje autorka současnou integrovanost poznatků, s

akceptací individuální zodpovědnosti jedince i vlivu dalších faktorů, které má pod kontrolou často jen v omezené míře.

Následuje kapitola metodologická, kde autorka pečlivě osvětluje možnosti integrace principů desistence do stávajícího modelu a pojednává způsoby, jakými chce navrhované inovace testovat na datech, která má k dispozici.

V rámci vlastního šetření vycházela z dat ze 27 věznic, využila data z vězeňských databází VIS a z nástroje SARPO, která byla získána v rámci projektu ROOT (Risk-Oriented-Offender-Treatment) od celkového počtu 1080 osob. Sama měla k dispozici 707 výstupních dotazníků, 679 osob vyplnilo vstupní a výstupní data. Většina (62%) absolvovala program 3Z. Z těchto 679 osob program dokončilo 544 osob. Kvantitativní analýzu doplnila rozhovory s 15 lektory (terapeuty, vychovateli, vedoucími skupinové programy) a 5 absolventy programů. Cílem rozhovorů bylo prohloubení analýzy, identifikace toho, jak pracovníci vnímají úspěch v kontextu vězeňského programu, cílem bylo také určit důležité faktory, které mají vliv na pozitivní výsledky účastníků programu, dále pak identifikovat příležitosti a bariéry v práci s odsouzenými v českých programech. Jako signál desistence si stanovuje dokončení programu a lektorské hodnocení úspěšnosti programu, které vyjadřuje kvalitu úspěchu. V rámci analytické části se zaměřuje na čtyři skupiny faktorů, které ovlivňují úspěch odsouzených ve vězeňských programech (mimo-programové, programové, post-programové, systémové). V rámci syntézy slučuje zjištění a konfrontuje je s výzkumy, komentuje. Spojení poznatků z kvantitativní a kvalitativní části a vlastní interpretace představuje kvalitní práci s informacemi a přínosné zpracování získaných materiálů. V souhrnu pak promítá svá zjištění do 15 doporučení pro vězeňské programy.

2. Formální úroveň práce

Formální úroveň práce je vysoká, práce je dobře strukturovaná, čtivá, autorka vybírá a prezentuje relevantní informace, umí jít k jádru věci.

3. Práce s prameny či s materiálem

Autorka pracuje s relevantní tuzemskou i zahraniční odbornou literaturou, aktuálního data.

4. Vlastní přínos

Autorčin zájem o problematiku a vzhled do ní je patrný z textu, ale také z jejího zapojení do výzkumného projektu i různých institucionálních podpor, které jí pomohly dotáhnout kvalitní zpracování veškerých podkladů. Celý projekt byl nepochybně náročný i z hlediska strukturace celého výzkumného plánu a jeho realizace, autorka prokázala schopnost zvládnout takto náročný odborný úkol.

Z psychologického hlediska je možné vnímat zcela jistě jako přínosnou podporu procesuálního pojetí v přístupu k odsouzenému, s větším akcentem na protektivní faktory posilující desistenci a zapojením lektorů programů. Toto pojetí také ve větší míře odpovídá realitě lidského života a rostoucímu důrazu vývojové psychologie na pozdější fáze života jedince s

pokračující možností rozvoje a změny.

IV. Dotazy k obhajobě

Která tři doporučení z 15 uvedených by autorka považovala za klíčová a proč?

V. Závěr

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěla*.

22. 7. 2024

PhDr. Hedvika Boukalová, Ph.D.

Hedvika Boukalová!